

Nová literatura o zborovské bitvě.

V úvodní kapitole k svému „Zborovu“, vydanému před pěti lety Vědeckým ústavem vojenským,¹⁾ uveřejnil jsem krátkou zprávu o tehdejšímu stavu a povaze pramenného materiálu, jakož i stručný přehled zborovské literatury do r. 1922. Upozornil jsem aspoň všeobecně na operační dokumenty uchované v Archivu legií a představující vlastně jen zbytky materiálu původního.

Při vyličení zborovského útoku šlo mně především o to, abych zachytil přehledný obraz útočící brigády a podal charakteristiku živelného úderu našich vojáků jako celku. Omezil jsem se proto jen na hlavní rysy bojové činnosti pluků, nepřihlížeje k zajímavým detailům, obsaženým v zachovaných bojových zprávách velitelů nižších útvarů, zejména rot a půlrot. Ale ani podle těchto zpráv nebylo by bývalo možno pokusit se před pěti lety o podrobné vyličení průběhu boje na celém úseku čsl. brigády. Organizace Archivu legií byla tehdy teprve v počátcích, takže vedle materiálu, který jsem si opatřil ještě za svého úřadování v historicko-archivním oddělení štábu čsl. vojska na Rusi, měl jsem z archivu legií k dispozici jen bojové relace prvního pluku. Touto neúměrností pramenného materiálu, který dovoloval u prvního pluku vyličení a rozbor detailní, kdežto u ostatních dvou pluků brigády jen všeobecný popis v rysech nejhrubších, utrpěl by zajisté pravdivý obraz celku. Kromě toho i zpracování zmíněných bojových zpráv prvního pluku naráželo na vážné překážky. Tyto cenné dokumenty obsahují totiž vedle prvotřídních svědectví také některé údaje časově nepřesné a věcně si odporující, pro jejichž kontrolu nebylo tehdy ještě, až na malé výjimky, vzpomínkové literatury účastníků, a hlavně ovšem chyběla znalost srovnávacího materiálu se strany rakouské, uloženého ve Válečném archivu vídeňském. Z těchto důvodů bylo tedy nutno odložit pokus o detailní zpracování bojů naší brigády u Zborova na dobu příznivější.

¹⁾ Zborov. Operace československé brigády u Zborova a Tarnopole roku 1917. (S osmi náčrtý.) Praha 1922. Stran 86.

Největší obohacení historické literatury zborovské přinesl jubilejní rok letošní, v němž dovršilo se první desetiletí Zborova. Byla napsána řada oslavných článků i historicko-politických úvah, byla značně rozmnožena literatura vzpomínková novými dokumentárními příspěvky zborovských vojáků, vyšly konečně i práce samostatné, věnované jednak významu Zborova a propagaci ideí našeho osvobozenkého boje, jednak bitvě samé. Chci v tomto článku pojednatí jen o této druhé kategorii historické práce a ukázati její výsledky, podstatně rozmnožující naše vědomosti o průběhu zborovské bitvy.²⁾

V květnu t. r. vyšla péčí „Památníku odboje“ ve velikém nákladu za účelem propagačním cenná publikace nadepsaná „**Památce Zborova 1917—1927**“.³⁾ Obsahuje nejprve známou báseň Rudolfa Medka, „Zborov“, která dočkala se při letošním jubileu celkem již devátého vydání. Báseň předchází vlastnímu tématu publikace, historické úvaze prof. Františka Syřiště, „Zborov — Tarnopol“.

Prof. Syřiště, bývalý náčelník historicko-archivní části Informačně-osvětového odboru Vojenské správy na Sibiři, vypracoval již roku devatenáctého, na paměť druhého výročí Zborova, populární přednášku, uloženou dnes v Archivu legií. Tuto přednášku vzal si za základ pro práci přítomnou a doplnil ji podle dosavadní literatury speciálně zborovské i podle jiných prací, v nichž je zmínka o politických nebo válečných událostech z doby ruské revoluce a Kerenského ofensivy.

Pro porozumění Zborovu ve vývoji naší osvobozenké akce předesílá stručný přehled čl. hnutí na Rusi do roku sedmnáctého a celý odboj vsazuje zároveň do širokého rámce našich novodobých dějin, počínaje bělohorskou bitvou. Seznamuje čtenáře dosti podrobně s dějiny zborovského okolí, vykládá o politických i vojenských poměrech ruských před ofensivou a teprve pak přichází k vlastnímu tématu, k vyličení bojů naší brigády za útoku zborovského i v ústupu tarnopolském. Následující kapitoly jednájí o významu Zborova a o převezení ostatků neznámého vojína ze zborovského bojiště. V doslovu vyzdvihuje se naučení z dějin a mravní odkaz těchto prvních bojů novodobého našeho vojska pro budoucnost národa.⁴⁾ Připojený seznam užité literatury vykazuje celkem 41 prací, převážnou většinou českých. Zastoupena je však i literatura ruská, polská a německá.

Je-li Syřišťova historická úvaha v celku jen populárně psanou příručkou, sloužící především propagaci našeho branného odboje, poučení řečníků při zborovských oslavách nebo informací poutníků jedoucích na zborovské bojiště, kapitola o průběhu bitvy je naproti tomu novým a cenným pokusem o detailnější prokreslení obrazu bojové činnosti naší brigády u Zborova, podle nově získaného materiálu. Autor nespokojil se po této stránce jen tím, co nalezl již v dosavadní legionářské literatuře, nýbrž zahájil samostatnou dotazníkovou akci mezi známějšími účastníky Zborova a Tarnopole, vyžádal si řadu informací ústních a laskavostí dra Vladimíra Klecandy mohl se konečně seznámiti i s jeho studií o bitvě zborovské, připravenou již k tisku a zpracovávající po prvé archivní materiál rakovský. Třebaže dotazníková akce neměla pro krátkost času tako-

²⁾ O ostatních publikacích bude referováno v příštím čísle Voj. rozhledů, v rubrice „Legionářská literatura“.

³⁾ Nákladem vydavatelstva „Za svobodu“ v Praze. Stran 127.

⁴⁾ Všech kapitol je jedenáct.

vého výsledku, jakého autor očekával, přispěla přece jen značně k doplnění a k opravě známého již obrazu bitvy.

Průběh útoku byl podle této rekonstrukce, stručně řečeno, asi takový:⁵⁾

Pravé křídlo Mamontova úseku (první praporey prvního a třetího pluku), jež vyrazilo nejdříve, téměř přesně v 9 hodin ráno, dosáhlo v prvním náběhu z „Marusji“ proti „Českému nosu“ jen úspěchu částečného. Za první zákopovou linií bylo již zastaveno houževnatým odporem Maďarů, první rota prvního pluku, umístěná nejdále na sever a sousedící již s Rusy ze čtvrté finské divise, musila zůstatí dokonce před zákopy.

Těžiště úspěchu přeneslo se však rychle na levé křídlo jmenovaného úseku (druhý prapor a polovina třetího praporu prvního pluku), kde zejména krajním rotám, navazujícím již na úsek Zembalevského, podařilo se při pasivitě 35. pluku plzeňského proniknoutí rychle až na 4 km hluboko do nepřátelského týlu směrem k Travotlukám. Klínová posice tohoto levého Mamontova křídla byla v zářetí zesílena a zabezpečena iniciativní součinností pravého křídla úseku Zembalevského (třetí prapor druhého pluku), které však proniklo ještě dále, až k samým Travotlukám, do týlu 75. pluku jindřichohradeckého, kde se později spojilo opět s levým křídlem Mamontovým. Linie útoku rozšířila se brzy i na nejlevější křídlo frontového úseku brigády, kde rovněž iniciativně zasáhl do boje druhý prapor třetího pluku, zmocnil se protilehlých zákopů rakouských a pronikl v dalším postupu až k Hodovu. Na konec vyrazil i první prapor druhého pluku, umístěný uprostřed úseku Zembalevského a tak celá fronta v jižní polovině brigády se pomalu vyrovnávala. Hlubšímu proniknutí do rakouského týlu zabránily prý teprve říšskoněmecké rezervy, jež obsadily třetí obrannou linii mezi Hodovem a Emilůvkou.

Na pravém úseku brigády zuřil však zatím velmi urputný boj. Útoky čtvrté finské divise byly stále bez úspěchu, takže pravé křídlo prvního pluku držící již první linii zákopů bylo tím vážně ohroženo zprava. Samo nemohlo však pro houževnatý odpor také kupředu, čímž bylo opět uvedeno v nebezpečí i daleko vysunuté levé křídlo pluku. Situace se zlepšila teprve příchodem brigádní rezervy (dvě roty třetího praporu prvního pluku), která spolu s ostatními sousedními rotami obsadila výšinu Δ 391 a vyplnila tak mezeru mezi oběma praporey prvního pluku. Těžiště boje je však stále na pravém křídle brigády, kde jde o dobytí hlavní rakouské polní pevnosti, výšiny Mohyly. Frontálně nemohla být vzata, teprve když společným postupem Čechoslováků a Rusů (úderný prapor 328. pluku) bylo dobytí výšiny „do Děba“ 394 a obsazeny vesnice Koršilov a Presovec, byla Mohyla úplně odříznuta, obklíčena, a po krvavém boji as ve 2/3 odpoledne ztečena. Vítězové postupují pak ještě dále na západ, obsazují i městečko Zarudže v sousedství Lavrykoviců a Travotluk. Na této linii, jež navazuje na hranice průlomu jižního úseku brigády, končí i průlom úseku severního. Německé rezervy zaměřují Rakušany a budují hlavně k večeru a v noci novou frontu.

Tento nárys zborovského útoku, reprodukováný podle podrobnějšího líčení Syřištova, je pak v Syřištově práci ještě doplněn ně-

⁵⁾ Většina údajů v líčení Syřištově má dnes již platnost definitivní, některá místa byla však opravena prací Klecandovou. Srovnej oba obrazy zborovské bitvy, Syřištův a Klecandův, v tomto článku.

kterými velmi cennými údaji, čerpanými ze zmíněné práce Klecandovy. Týká se to zejména srovnání bojujících sil — proti brigádě stálo jen asi 6000 Rakušanů, ne 12.000, jak se dosud tradovalo — dále účasti říšskoněmeckého vojska v bojích 1. a 2. července, detailního výpočtu rakouských jednotek a útvarů na frontě zborovské a p.

Vedle tohoto záslužného pokusu o podrobnější zpracování průběhu zborovské bitvy, zaujme Syřišťova práce naše vojenské kruhy i svou tendencí vojensko-výchovnou. Autor nezapřel v sobě profesora historie, který hledí svými výklady dějin působiti výchovně na mladé generace a užívá právě oslav zborovských jako vhodných příležitostí k vřelému apelu na posílení myšlenky národní brannosti. A jestliže na jedné straně tento didaktický tón zdá se býti leckde upřílišněný, je na druhé straně opět jen důkazem toho, že vědomí branné povinnosti národní nevžilo se u nás opravdu ještě tak, jak životní zájmy národa i státu nutně vyžadují.

Nové příspěvky k historii Zborova, jež snesl ve své práci Syřiště, byly téměř současně kriticky přezkoumány, znamenitě doplněny a opraveny v knize dra V l a d i m í r a K l e c a n d y „**Bitva u Zborova**“, vydané právě v předvečer zborovských oslav nákladem Vojenského archivu RČS.⁶⁾ Tato „vojensko-historická studie o bojích čsl. brigády v Haliči r. 1917“, jak zní podtitul knihy, je zajímavá již tím, že je to vlastně první práce z dějin legií, psaná historikem-nelegionářem.⁷⁾ A neméně významné místo má i v naší mladé literatuře vojensko-historické. Sám autor upozorňuje v předmluvě, že je to „snad první naše vojensko-historická studie, zpracovaná vědeckou metodou, a jedinečná tím, že mohla užití archivních pramenů obou válčících stran.“

Klecandova kniha seznamuje nás především s bohatými výsledky několikaleté badatelské práce, podniknuté autorem z rozkazu ministerstva národní obrany ve Válečném archivu vídeňském. Rakouský materiál týkající se ruské ofensivy roku sedmnáctého je Klecandou plně vyčerpán, takže eventuelní doplňky, pro vlastní historii zborovské bitvy však již méně důležité, mohl by přinést jen výzkum vojenských archivů říšskoněmeckých. Pokud se týče archivního materiálu se strany ruské, je ovšem situace stále ještě špatná a proti letům předchozím zlepšila se jen poměrně málo tím, že v ruské vojensko-historické literatuře, jednající o frontě roku sedmnáctého, bylo publikováno též něco málo dokumentů z ofensivy Kerenského. Za to daleko rozšířenější je u Klecandy materiál původu našeho. Jak jsem se zmínil již dříve, užil Klecanda ke své práci nejen všech příspěvků, jež vynesla dotazníková akce Syřišťova, nýbrž zaopatřil si i řadu nových, získal sám přímé informace osobními interview s našimi důstojníky, kteří hráli u Zborova významnější roli, sledoval a rozebíral všechny memoírové příspěvky nejen české, nýbrž i německé, jež vyšly u nás do konce června t. r., a kromě toho užil, třebaž pro nedostatek času jen neúplně, i úředního materiálu z Archivu legií. Proto také jeho obraz zborovské bitvy, zkonstru-

⁶⁾ V Praze 1927. Stran 191. S 53 vyobrazeními a 11 přílohami. Vyšla jako první číslo první rady Spisů Voj. archivu. (Spisy vojensko historické.)

⁷⁾ Autor, archivář Zemského archivu v Praze a docent university v Bratislavě, je bratrem předčasně zemřelého známého politika a vůdčího pracovníka v čsl. hnutí na Rusi, Jiřího Klecandy, a bratrancem generála ruských legií Vladimíra Klecandy, dnes čsl. vojenského attaché v Paříži. Autor sloužil za války u 75. pěšího pluku, s nímž dostal se také na frontu zborovskou. Boje 2. července se však neúčastnil, byv již za dělostřelecké přípravy koncem června raněn.

ovaný kriticky podle dostatečného množství pramenů z obou stran — i když není ještě slovem posledním — je dnes, jak v celku, tak i v řadě detailů, obrazem nejuplnějším a relativně nejsprávnějším.

Vedle pramenného materiálu užil ovšem Klecanda hojnou měrou též literatury. Seznam její vykazuje kromě prací legionářských také pozoruhodný počet válečné literatury německé a rakouské, menší měrou i ruské, francouzské a anglické.

Kniha skládá se ze sedmi kapitol. V první, úvodní, podán je celkový přehled politické i vojenské situace v Evropě na jaře roku 1917, zdůrazněny jsou zvláště vnitřní nesnáze ústředních mocností po odmítnutí mírových nabídek v prosinci roku šestnáctého a úmysl zano na nové prostředky, jimiž chtělo Německo zdolat nepřítel neomezenou ponorkovou válku a pacifistickou propagandu na ruské frontě. V kapitole druhé, líčící revoluční poměry v Rusku, je připravena příprava k jarní ofenzivě roku sedmnáctého, uplatňuje se již hojnou měrou archivní materiál vídeňský. Podle něho přesně zjištěn seskupení sil na obou stranách haličské fronty, vylíčeny přípravy gen. Böhma-Ermolliho k odražení ruské ofenzivy i celkový plán německorakouské protiofenzivy. Následující kapitola třetí věnuje se celé frontě ruské, pojednává o bojovém plánu, o technické i morální přípravě a o složení útočících armád.

Průběh ofenzivy vylíčen v kapitole čtvrté až šesté. Kapitola čtvrtá, nadepsaná „Bitva u Koňuch a u Zborova“, je vlastně jádrem celé knihy. Obsahuje nejprve podrobný popis posledních německorakouských příprav, situace za ruské dělostřelby ve dnech 29. a 30. června, a průběhu boje 1. července u Koňuch. Poté následuje úvodní slovo o čsl. brigádě, vylíčení jejího frontového úseku, bojového úkolu a pak průběhu bitvy zborovské. Probrána detailně známá historie 19. rakouské pěší divise a hodnoceny i některé jiné okolnosti, jež přispěly k úspěchu brigády, jako rozpory mezi rakouským a německým velením, zpoždění německých záloh a p. Kapitola pátá načrtává v hlavních rysech průběh bitvy u Břežan, kapitola šestá obnáší se opět podrobněji operaci gen. Kornilova u Stanislavova a Kaluže, vynechává však operace u Haliče. Největší pozornost věnuje autor boji o Jamnici a Jutrenou góru, kde se účastnili také čsl. Kornilovci a kde došlo i k zajímavému protějšku k historii 19. pěší divise u Zborova, k selhání maďarských pluků divise 15., v nichž značné procento tvořili vojáci národností nemaďarských, zejména Slováci. Poslední kapitola je přehledem ústupových bojů naší brigády mezi Zborovem a Tarnopolem. Končí vítězstvím německo-rakouské protiofenzivy ve východní Haliči a v Bukovině.

Klecandova práce jest, jak z obsahu vidno, studií čistě vojenskou, a proto politických poměrů všímá si autor jen potud, pokud je to nezbytně nutno k vysvětlení celkové situace válečné a pak i některých významnějších zjevů na obou frontách v průběhu bojů. Tento nástin politického pozadí, po případě politických vlivů přitom vládá zvláště v prvních kapitolách knihy, později je však již značně skrovnější, takže i některé události ruské revoluce, mající veliký vliv na morální stav ruské fronty, jsou zachyceny jen velmi všeobecně.

Text doplňují velmi četné poznámky, přehledně sestavené pod jednotlivých kapitol a umístěné souhrnně jako celek na konci knihy. Svým značným rozsahem — zaujímají na 40 stran — umožňují přehledně bližší celých dokumentů, nebo aspoň větších výpisů z různých materiálů i podrobný kritický rozbor některých sporných otázek.

Všimněme si nyní blíže vlastního obrazu zborovské bitvy, zejména nových doplňků, jimiž se detailněji prokresluje, po případě opravuje líčení Syřišťovo.

Již při vypracování útočného plánu brigády byl na Mamontově úseku pozměněn vlastně původní princip šachový, podle něhož prapor Čekův měl vyraziti první a po něm teprve měl v určitém intervalu následovati prapor Husákův (Müllerův). Na poradě čsl. důstojníků Ččka, Husáka, Syrového a Švece bylo naopak usneseno, aby oba prapory zahájily útok současně, první z „Marusji“, druhý z „Káti“, což bylo i provedeno (str. 62—63, 72—74). Průběh útoku obou praporů popisuje Klecanda velmi podrobně podle jednotlivých rot, po případě půlrot. Zatím co pravé křídlo Čekova praporu při neúspěších 15. pluku finského po dobytí první, částečně i druhé linie rakouských zákopů vskutku uvázlo, měl prapor Müllerův rozhodující úspěch. Pravé jeho křídlo, útočící od „Káti“ na sever, spojuje se již před 10. hodinou dopolední v druhé nepřátelské linii s levým křídlem Čekovým a společným úderem obsazuje před 11. hodinou (podle prvního rakouského hlášení v 10.45 h, podle druhého v 10.57 h) třetí linii zákopů na výšině Δ 391. Současně vyrazila však z „Káti“ i druhá, jižní polovina Müllerova praporu, v níž se uplatňuje hlavně velitel 8. roty podpor. Švec. Mezi $\frac{1}{2}$ 10. a 10. hodinou podle zpráv rakouských padá již v těchto místech druhá linie, v níž pětaticí kladli jen slabý odpor. Postup obou polovin druhého praporu dál se tedy stejným tempem a měl přibližně stejné úspěchy.

Útok druhého pluku započal na pravém křídle úseku Zembalevského a to iniciativou velitele 11. roty por. Krejčíříka, jenž vida nebezpečné ohrožení prvního pluku z levého boku, nečekaje na rozkazy velitele praporu, vysílá do boje podpor. Kopala s úderníky, a brzy poté útočí již celý prapor. Tím ulehčila se vskutku posice Švecovy skupiny, která přemáhajíc slábnoucí odpor Rakušanů, proniká přes dobytou již výšinu Δ 391 k dalšímu kopci „Do děba“. Výšina tato byla však obsazena teprve později, krátce po polední (str. 86), a to levým křídlem Čekova praporu, zesíleného rezervou brigády a ruskými rezervami, jmenovitě úderním praporem 328. pěšího pluku. Tím byla však také obchváćena Mohyla od jihu i od jihozápadu, a na nedlouhou též od západu i severozápadu, neboť rychlý postup naší brigádní rezervy (2 roty třetího praporu prvního pluku) spolu s Rusy měl za následek včasné obsazení vesnice Koršilova (podpor. Voženček), severozápadně od Mohyly.

Tou dobou byla již na postupu celá brigáda. Jako pravé křídlo Zembalevského úseku zasáhlo do boje vlastní iniciativou, podobně stalo se i na křídle levém, od druhého praporu třetího pluku; posléze hnul se i střed úseku, obsazený prvním praporem druhého pluku. (Gajda). Rychlým postupem pravého křídla tohoto úseku byly obchváćeny některé části 35. i 75. pluku, takže zakrátko padla Cetůvka a ježto posunutí rezerv na rakouské straně se příliš zpozdilo, pronikly přední řady Čechoslováků na čas až do Travotluk.

Teprve po tomto úspěchu ve středu a na levém křídle fronty padlo také rozhodnutí na křídle pravém u Mohyly. Jestliže rychlý postup čsl. brigády odřízl Mohylu od jihu a západu, čtvrtá finská divise provedla opět obklíčení Mohyly ze severu. Okolo 11. hodiny vnikli již Rusové do Presovců, odkudž se pak posunovali ke Koršilovu. O Presovce bylo sice ještě později bojováno se střídavým úspěším, ale Mohyla se tím nezachránila. Obklíćena kol dokola, padla brzy po druhé hodině dopolední. Poté znovu obsadili Rusové Pre-

sovce a Čechoslováci Zarudže. Po 6. hodině byl již v celku na frontě klid, takže nepřítel měl možnost provésti nové přeskupení sil a napraviti rychle proražení frontového úseku na bojišti zborovském.

Podle rakouských pramenů poznáváme také přesněji a lépe novou nepřátelskou zákopovou linii po boji 2. července, zvláště v rayonu obcí Travotluk, Lavrykoců a Zarudže. Měříme-li na mapovém náčrtu č. 10 maximum ústupu rakouských posic přibližně asi ve středu zborovské fronty, jižně od Travotluk, poznáme, že činí téměř 5 km, tedy rozměr, uvedený Klecandou (str. 91), který je dokonce o 1 km větší, než se dosud uvádělo s naší strany. Rozdíl možno však vysvětliti tím, že se u nás přihlíželo jen k posunu posic vlastních, ukazujícím konečné (ne přechodné) proniknutí naší brigády do hloubky rakouské fronty, a že šíře neutrálního pásma mezi oběma frontami před bojem a po boji nebyla asi stejná.

Při této příležitosti upozorňuji zároveň na ostatní Klecandovy mapové přílohy i na skizy z rakouských bojových zpráv, umístěné v textu, které stejně jako pěkně provedené fotografické snímky ze zborovského bojiště a ze života čsl. brigády, přispívají k dokonalé výpravě knihy.⁸⁾

Autor končí obraz bitvy tímto resumé: „Měříme-li rozsah, v jakém Čechoslováci a Rusové vnikli do nepřátelské fronty — 12,5 km v šíři a 5 km do hloubky — shledáme, že úspěch z 2. července byl o něco větší než minulého dne. Byla to značná rána, která by se byla rozevřela širě a hlouběji, kdyby nebylo ruské vojsko již zcela propadlo morální zkáze. Kdyby byla ruská fronta na těch místech bývala jen z československých vojáků, bylo by se ono rozražení stalo asi průlomem a východohaličská fronta by se byla otrásla do základů.“ (Strana 91.)

Jak z tohoto resumé vidno, nesouhlasí autor s běžným do té doby míněním o našem průlomu fronty u Zborova. Maje na mysli čilé posouvání sil v rakouském týlu, pochody nových rezerv a zejména nevyužitkování čsl. vítězství Rusy, mluví jen o rozražení fronty, jež bylo v zápětí zase ihned napraveno. Bojový výkon naší brigády není ovšem ani touto novou formulací nijak zeslaben, poneč navzdáv útočící brigádou byla fronta fakticky proražena, a dosaženo tak maxima bojového úspěchu; nedostatek rezerv, jež mohli poskytnouti pro dovršení úplného průlomu jedině Rusové sami, jde na účet ruského velitelství, eventuelně bojeschopnosti ruských úrmád. Upozornil jsem také ve svém „Zborovu“ na příčiny, pro které nebylo našeho vítězství využito a ukázal jsem při tom na slabiny ruského útočného plánu, které se ukázaly nejen u Zborova, ale hlavně u Břežan a snad ještě více na frontě gen. Kornilova. Vím-

⁸⁾ Mezi 11 přílohami je kromě rakouské speciálky (Pomořany, 7. XXII) celkem osm mapových náčrtů. Dva týkají se situace vojenské skupiny Böhm-Ermolliho dne 31. května a 30. června 1917, příloha číslo 4 ukazuje organizaci terénu u této skupiny, další pak znázorňují různé situace na zborovském bojišti od 28. června do 2. července (18. hod.). Přílohu č. 5 tvoří diagram rakouských německých jednotek a útvarů na zborovské frontě a konečně poslední příloha jest zvlášť zdařilá faksimile Čeckovy instrukce granátníkům prvního praporečného prvního pluku. — Menší nepřesnosti v textu těchto náčrtů opraví si čtenář podle příslušných míst knihy snadno sám. — Na náčrtku čís. 6 je křížovka zločivě namalovaná silnice na severozápad od Zborova, která má sloužiti jako klíč k přiložení ostatních na originální speciálku, omylem zakreslena o 6 mm na sever, na příloze 7. o 7,5 cm na východ, na oleátě 8. o 1,5 cm na západ a na oleátě 10. o 1 cm na sever. Pozorný čtenář si může tyto chyby opravit podle oleáty 9., na které je ruská silnice zakreslena správně.

však dnes, ex post, jak vypadala již za několik dní ofensivy útočná síla a vůbec bojovnost ruských vojáků, jistě přiznáme, že by ani sebe geniálnější plán nebyl vedl k trvalému úspěchu...

Při zmínce o ruském plánu ofensivy nutno ukázati také na nové údaje, které přinesl Klecanda. Ve svém „Zborovu“ (na str. 37) psal jsem o tom, že Němci očekávali hlavní úder ruské ofensivy ne na Břežany, nýbrž ve směru od Zborova na Zložov a proto že právě v těch místech nakupili větší počet vojska, s nímž chtěli později přejíti sami k protiofensivě. Klecanda přináší tu podle pramenů rakouských malou korekturu. Böhm-Ermolli očekával sice útok Rusů proti devátému sboru, t. j. na frontě mezi Koňuchami a Zborovem, ale byl dobře zpraven i o ruských přípravách proti německo-turecké posici březánské, a hleděl proto ještě zesílit, zejména v době dělostřelecké přípravy ve dnech 29. -- 30. června: také střed Jižní armády u Břežan, tvořící již před tím nedobytnou polní pevnost. Bylo tedy německé velitelství na všechny eventuality dobře připraveno.... (str. 19—21, 32—33).

Jinou menší korekturou, v tomto případě však u Klecandy ne zcela jasnou, je podrobnější zpráva rakouských pramenů o ruských útocích 6. července na frontě zložovské. Podle ruských pramenů bylo toho dne dobyto výšiny a vesnic Lavrykovců a Travotluk západně od Zborova.⁹⁾ Klecanda se o tom však vůbec nezmiňuje; uvádí sice též na straně 112, že naší brigádě byl dán 7. července úsek Koršilov—Zarudže—Lavrykovce, ale z jeho předchozího líčení jasně vyplývá, že všechny útoky Rusů 6. července končily po přechodném úspěchu úplnou porážkou. Rusové byli s velikými ztrátami všude odraženi. (Strana 110—111.)

Rozpor vysvětluji tím, že obě vesnice Lavrykovce i Travotluky nebyly po boji 2. července obsazeny žádnou z bojujících stran, zůstaly v neutrálním pásmu mezi frontami. Dne 6. července při nových útocích v těchto místech, postoupili sice Rusové za obě jmenované vesnice, nebo aspoň obsadili jejich větší část, posunuli tím svou přední linii značně blíže k frontě německé, ale další jejich proniknutí do nepřátelských posic ovšem již ztroskotalo. Tak lze, myslím, vysvětliti i malý územní úspěch Rusů 6. července i německou zprávu o odražení ruských útoků.

Nelze přirozeně sledovati a vypočítávati v tomto článku všechny nové poznatky, doplňky a korektury, jimiž obohacuje Klecanda naši zborovskou literaturu a jež budou nepochybně předmětem speciálnějších rozborů. Upozornil bych ještě jen na jeden fakt, přesně podle rakouských pramenů zjištěný, a pro nás velmi cenný, že totiž rakouské velitelství až do 1. července o účasti naší brigády na zborovské frontě vůbec nevědělo, a že teprve k polední 1. července od rána 2. července byly získány první zprávy o Čechoslovácích od ruských zajatců a zběhů.

Zprávy ty se však k vojákům obou českých pluků 19. pěší divise nedostaly. (Str. 19, 40, 58 a 96.)

Záslužnou práci Klecandovou, která na širokém základě oboustranného celkového vyličení průběhu ruské ofensivy revidovala hlavně v podrobnostech naše dosavadní poznatky o zborovské operaci, dostává se naší vojensko-historické i legionářské literatuře díla prvotřídního. Eventuální nové doplňky nebo opravy, jež by snad přinesl nevyužitý materiál z Archivu legií a nové memoirové

⁹⁾ Šteidler, Zborov, strana 52.

příspěvky účastníků, mohou přispěti jen ke změnám detailním, k přesnějšímu a ještě podrobnějšímu poznání bojové činnosti našich vojáků na některých místech fronty, zejména na úseku druhého a třetího pluku.

Jinak se to však má s boji brigády na ústupu, které nemohl již autor sledovati podle pramenů rakouských — velení bylo převážně v rukou říšskoněmeckých — a které jsou i pro nedostatek archivního materiálu s naší strany stále líčeny jen v hrubém přehledu. Na všeobecné nedostatky materiálu ruského, platící ovšem i pro tyto boje, ukázal v předmluvě autor sám.

Klecandovou knihou zahájil Vojenský archiv RČS, jak bylo již řečeno, vydávání spisů vojensko-historických. Nemohlo býti zajištěny myšlenky šťastnější, než voliti k tomu téma zborovské, podati právě v první publikaci vědecky zpracovanou studii o bitvě, která byla takřka kolébkou našeho novodobého vojenství a zdrojem tradic, na nichž je budována i nynější branná moc republiky. Krásná práce Klecandova je pro další naše vojensko-historické studie zdařilým počátkem i dobrým vzorem.

VOJENSTVÍ DOMA A V CIZINĚ

Pplk. gen. št. Rudolf Hanák:

O vojenském významu průběžného brzdění nákladních vlaků.

Není potřeba zvlášť zdůrazňovati důležitost železnic pro vedení válečných operací. O tom nás přesvědčil průběh světové války, kdy od začátku až do konce celé divise byly neustále převáženy z jedné části bojiště na druhou a z jednoho válčiště na druhé, mnohdy velmi vzdálené. Tak vzniklo manévrování velikými bojovými jednotkami i v boji za použití železnic. A můžeme zcela smělě tvrditi, že bez dosti vyvinuté sítě železniční a značné výkonnosti provozu jest úspěšné vedení války za nynějších poměrů zcela nemožné.

Vojenská správa se snaží dosáhnouti v zájmu obrany státu jednak úsporného rozvětvení železniční sítě, jednak zvýšení výkonnosti provozu.

Rozšíření železniční sítě jest omezeno z finančních důvodů na nejnutnější minimum a stanoven na řadu let pevný stavební program, jež nelze překročiti.

Proto třeba vítati každou příležitost k zvýšení výkonnosti železničního provozu, zvláště když to lze provésti bez velikých nákladů. A tato příležitost byla dána zavedením průběžné brzdy u nákladních vlaků, neboť zde lze velmi vhodně spojití výhody národohospodářské s vojenskými zájmy.

Naše nákladní vlaky nejsou dosud vyzbrojeny žádnou strojní brzdou, ani ssací, ani tlakovou. Takovou brzdu máme jen u osobních vlaků a rychlíků. Nákladní vlaky jsou brzděny ručně, t. j. u několika vozů je namontována ruční brzda, jež musí býti obsluhována zvláštním zřízencem (brzdíčem).

Takový způsob brzdění je neekonomický a vyžaduje při velkém počtu nákladních vlaků značného množství zvláště školených zaměstnanců, kterých je